

Önkormányzati törekvések az erdélyi magyar kisebbség szolgálatában.

Írta: Szász Béla.

A nemzeti állam háború előtti fogalmával összeegyeztethetetlen a nemzetiségi autonómia gondolata.

A liberális korszak állama ennek dacára a nemzetiségek fennmaradását egyáltalán nem veszélyeztette, sőt, mert az individuális szabadság minél szélesebb lehetőségeinek nyitott utat és mert az emberi jogok korlátlan érvényesülését hirdette, alapjában véve a nemzetiségi eszme szabadabb érvényesülését jelentette, mint a mai demokratikus lepelbe burkolt, vagy szociális diktaturát hirdető sovén nacionalista állam. Kétségtelen, hogy a liberális korszak igen sokszor alkalmazta a tyúkszemrehágás módszereit, de soha nem jutott túl a fórumai sovénységen és nem volt oly türelmetlen, terrorista, mint a mai faji sovinizmus. A türelem-politikának hirdetői nálunk Wesselényi, Kossuth, Deák, Eötvös, Tisza István és Apponyi, a hecc-sovinizmusé pedig másodosztályú hordópolitikusok. Kétségtelen, hogy a liberális korszak minden nagynevű vezére titkon, öntudat alatt híve és hirdetője volt a magyarosítás gondolatának, de a világgá kürtölt századvégi „atrocitások“ korszakát szívesen visszasírná az elszakított területek lakossága.

Az egyházi autonómia tudottan burkolt nemzetiségi autonómiát képezett. Virágzó iskolák, kultúrintézmények, társadalmi egyesületek, bankok, sajtó és erőteljes kisbirtokosság, középosztály hirdette a háború előtt, hogy a nemzetiségi elnyomás pusztá mese. Ellenkezőleg: volt nemzetiségeink tudatos és szervezett harcmódszere a háború előtti évtizedben az ország külső területein élő magyarságát defenzívába szorította vissza.

Az eötvösi „nemzet“ fogalom, melyet a rendi korszakból menttek át s a szabadelvű korszak egyik vezéreszméjévé tettek, már a kilencvenes években nem volt más, mint idejét túlélt közjogi formula, mely nem foglalta egybe az állampolgárok összességét, ellenben lehetetlenné tette a magyar faj öntudatos megszervezését. A libe-

rális korszaknak két hiú ábrándja volt: a *közjogi nemzet és a magyarisítás*. Ezért jutott Wesselényi megértetlensége sorsára minden olyan politikus és publicista, aki a telitorkú budapesti sajtó-sovinizmus-szal szemben, mint Jancsó Benedek, Bartha Miklós és sok mások tették, rá akarta döbbsenteni a magyarságot az élő, eleven valóságra, mely a lampionos, bankettes, optimista pánmagyarizmust fenyegeti.

Az 1918-as forradalom, a föld kérdés, a szociális elégtelenség, a nemzetiségi és a trianoni probléma egyazonos gyökerekből nőtt félelmetes óriásfává. A magyar imperializmus (mióta nincs már magyar imperializmus?) összeomlása kellett ahhoz, hogy a magyarság beletudjon az előtte álló szakadékba és meglássa azt, hogy a rózsaszínű tegnap Magyarországnak vége és mert a *magyar probléma európai probléma, csak széles európai látókörű új korszak új emberei oldhatják azt meg*.

Az összeomlás a magyarságot szellemileg nem szakította részekre. Éveken át az a nemzedék, mely a büszke milleniumos évek harcos nemzedéke volt, a közelholnap fanatikusa volt, csodaváró, légvár-építő, merész és multat visszasíró. Ez a nemzedék termelte ki a magyarság határon túli büszke passzivitását, a titokzatosságba burkolózó tiszavirág-irredentát és fogadta győztes hurrával a revízió gondolatát, nem látva hirtelenében, hogy azt a gondolatot nem egy forumi vezér, hanem Európa egyik legbölcsebb, legmegfontoltabb reálpolitikusa dobja felszínre.

A szivárvány azóta szétfoszlott, ölbetett kezű, összeszorított öklű magyarok azóta sutbadobták a csodavarást. Ma a magyarság sorsdöntő óráiban le kell számoljon a liberális korszak verőfényes múltjával, amely után a történelem pontot tett s melynek vezérharcosait sorra elszólítja a halál.

Az imperiumváltás Erdélyben félrebillentette azt a kétszázéves mérleget, amely a magyarság és volt nemzetiségeink között fennállott. A magyarság uralkodó „nemzet”-ből elnyomott kisebbség lett, viszont az oláhság gazdaságilag és társadalmilag súlytalan és csak felső rétegeiben tudatos embermasszából, államalkotó, korlátalan erőtenyező. Lehet vitatni, hogy rossz szerepcsere történt, de a szerepcsere élő valóság, mellyel számolni kell. Erdély történelmileg újra a Kelethez pártolt át és a kívülélő magyarság számára újból *külpolitika* az erdélyi probléma. Ezzel a szerepcserével kell, hogy számoljon az erdélyi magyarság épp úgy, mint a magyarság zöme.

A háború előtti romániai politika a nemzetiségi probléma tekintetében kettősarcot viselt. A hivatalos világ, a kormányzat, a sajtó

egy része szövetségese volt a monarchiának, a romániai egyetemes társadalom pedig szövetségese volt a magyarországi oláh irredentának. A romániai társadalom számára nem volt revízió, autonómia, jogkiterjesztés, a romániai társadalom számára csak Nagyrománia volt. Románia az erősebb kishatalmak közé tartozott.

Ezzel szemben a mai magyar társadalom nem egységes, Magyarország egy lefegyverezett és elszegényedett ország. Bármily kedvező és közelálló a régi példa lemásolása: *a megváltozott erőfeltételek mellett a magyarság csakis redlpolitikát folytathat.*

A csonkaországi magyarság négy irányzat között választhat.

Az első megoldás, mely egyben a legközelebb álló: a *revízió*, amely kelet felé kétségtelenül jelentős határkiigazítást hozna létre, a nemzetiségi térkép alapján, továbbá geográfiai, gazdasági és hadászati normák alapján új igazságosabb határokat létesítene. Egy ilyen megoldás azonban egyidejűleg nagy lemondást követelne meg. A künnrekedt magyarok sorsát elvonná az európai politika nézőszögéből, már pedig az érdeklődés irántuk napról-napra erősödik. Egy ilyen megoldás nem oldaná meg a Dunamedence forrongó kisebbségi küzdelmeit. A magyarság az impérium átvétele után hatalmas tömegekben hagyta ott szülőföldjét és nem szabad elfeledni, hogy a nagy magyar diaszporának csak az egyik útiránya Budapest. A revízió erősítené az anyaországot, de ugyanakkor gyengítené az erdélyi magyarság kisebbségi frontját, végül ha hosszú évtizedekre szóló helyzetet teremtene, biztos pusztulásnak tenne ki oly magyar nyelvszigeteket, melyeket jelenleg még a belső vándorlás friss vérrel táplál. Mindezekből következik, hogy a magyarságnak nem lehetnek vérmes reményei egy nagyobb méretű határkiigazítás esetén; a revízió csak abban az esetben bírna döntő jelentőséggel, ha az egy nagyvonalú és hosszabb lejáratú külpolitikai hadműveletnek első felvonása volna.

A második irányzat, melyet némelykor idétlen túlzásba visznek s melyet minden hangulatformáló tényező nálunk kihasznál mint jó *captatio benevolentiae*-t: a *magyar imperializmus gondolata*.¹ Imperialista törekvések mögött szociális és gazdasági egységbe forrott, erős, harcias öntudatú tömegeknek kell állaniok, amelyeket forradalmi feszültségig, kirobbanásig hevít saját belső túlteltségük, érettségük és amelyek készek egy nagy vándorlásra, egy „szent tavasz“-ra.

¹ Szász Béla: Bartha Miklós és a nemzeti kisebbségek. A B. M. T. 1925. évkönyve 14. s. köv. 1.

Ez a mindent magával sodró nemzeti öntudat azonban, bármennyire is tiszteletreméltó a sajtó egy részének s egy pár száz társadalmi egyesületnek az erőfeszítése, ma még, vagy ma már, nincs meg. A magyar faj fennmaradásának pedig alapfeltétele a hódító, expanzív népi erők kifejlesztése, az erőteljes nemzeti öntudat, mely gyermektermésben, kultúrában és mindenhol kifejezésre kell, hogy jusson. Hogy a végső következtetésem tekintetében minden félreértést kizárjak, meg kell állapítanom, hogy *a magyar imperializmusnak ezt a komoly formáját feladni: egyértelmű a lemondással és megsemmisüléssel.* Természetes, hogy ily új nagy lendületet megkívánó, a multtal sok tekintetben leszámolást jelentő világszemléletet a háború és a háború előtti kornak nemzedékei kitermelni nem tudnak, mert csak a mult technikai és taktikai féliglátó eszmekészletével rendelkeznek és mert egy nagy csalódás áll a hátuk mögött.

A harmadik megoldás az *autonom Erdély*.² Ez a két erdélyi nagy faj hosszú harcának nem a befejezése, de a kiegyenlítése, magyar Svájc a két faj határmegyéjén. Hirdetői a külön, sajátosan más erdélyi lélekre, a tradíciókra, a történelmi együttélésre, gazdasági érdekekre hivatkoznak. Az önálló Erdély gondolatának rengeteg híve van, iskolát alkotott, azonban ma még nem súlyal bíró politikai probléma. És itt egy nagyon kényes kérdést kell érintenem. Az erdélyi magyarság néhány vezetője valósággal kabinetkérdést csinál a sui generis Erdélyből. Szerintük minékünk egyéb magyaroknak csak egyre legyen gondunk: a magyar faji kultúrközösségre, Erdélynek hagyjunk békét. Erdély mint olyan elveszett, Erdély az erdélyieké. Megteremtődött tehát politikai célszerűségből az erdélyi Monroe doktrína. Akaratlanul is a felvidéki neomagyarok államfölötti kultúrfajisága jut eszünkbe. Az autonom Erdély nem lehet sui generis erdélyi probléma, mert csakis az összmagyarság szemszöge lehet ránk nézve az irányadó. Az autonom Erdély gondolata csak ebből a szemszögből oldható meg, mert a magyarság egy talp-alattnyi földet sem engedhet ki kezéből pozitív biztosítékok nélkül. Ha az önálló Erdély nem más, mint néhány lelkes transzilvánistának álma: akkor az önálló Erdély csak Románián kívül képzelhető el s oly hatalmi egyensúlyt és oly külpolitikai kapcsolatokat tételez

² Gyárfás: Erdélyi tanulmányok. Szász Béla: Az Erdélyi Magyar Párt politikája és a külön erdélyiség. „Szózat” 1926. II. 21. — U. a.: Az erdélyi autonomizmus és az erdélyi Magyar Párt. Előadás a Bartha Miklós Társaságban 1926. febr. 24-én. — U. a.: A foedera lista Jugoszlávia „Új élet” 1927. ápr. U. a.: Revízió és autonomizmus, előadás a Bartha M. Társaságban; 1927. nov. 9. Eckhardt Tibor 1930. évi külpolitikai előadása a Wesselényi Reform-Klubban.

fel, melyek ma még nincsenek meg és melyeket kiharcolni csak akkor érdemes, ha azok az erdélyi magyarság fennmaradását és fejlődését biztosítják. Tehát mindazok az érvek, melyekkel a független Erdély szükségességét és leendő életrevalóságát kihangsúlyozzák, szappanbuborékok mindaddig, míg a magyar és oláh faj a faji imperializmus álláspontján áll.

A *negyedik megoldás* a reálpolitika terén mozog, mert irányt szab az erdélyi magyarság kisebbségi politikájának és mert a csonkaországi magyarság számára kiegészítője lehet a revíziós törekvéseknek. Ez a reálpolitika a magyarság számára a minimum, a románság számára a maximum politikája, — mindazon nemzetközi jog által és a gyulafehérvári deklaráció, valamint romániai törvény által biztosított kisebbségvédelmi intézmények megteremtése, illetőleg kifejtése, melyeket említett szerződések és törvények kilátásba helyeztek, de soha valóra nem váltottak.

A békeszerződések bármily súlyos helyzetbe is juttatták a magyarságot, papíron mégis széles önvédelmi frontot nyújtanak.

A régi nemzetiség fogalma alapján véve azonos a mai faji, nyelvi, vagy egyéb kisebbség fogalmával. Csakhogy míg a régi nemzetiség nem volt nemzetközi jogok alanya, a kisebbség már az és a Párizs környéki békék számára jogokat biztosítanak.

A kisebbség fogalmát a békeszerződések kreálták, a nemzetközi jog ezzel egy új államtípust létesített: a vegyesnemzetiségű államot, mely szerződésileg kötelezve van a területén élő, az uralkodó fajjal nem azonos kisebbségeknek nyelvi, gazdasági, vallási és kulturális külön érdekeit biztosítani.

A kisebbségvédelem akkor válik áldásossá és hatásossá, ha nemcsak papirosszerződés üres ígérete, hanem az új állam jogi organizmusába beépített élő intézmény.

A kisebbségek számára mindenekfölött álló fontosságú tehát, hogy nemzetközileg garantált kisebbségi jogok biztosítsák a számukra mindazokat az életlehetőségeket, melyeken belül a faji kisebbség nemcsak meglévő értékállományát megőrizheti, hanem azt fejlesztheti is s ebben őt az uralkodó (és nem államalkotó) többség nem gátolja, sőt támogatja.

A háború előtti nemzetiségeink jogai nem álltak nemzetközi garancia alatt, azokat a nemzet által egyoldalúan létrehozott hazai törvények biztosították. Mi sem bizonyítja jobban a magyar nemzetpolitika messzeható liberalitását, mint az a tény, hogy nemzetiségeink, minden felpanaszlott sérelmeik dacára, viszonylag erőteljesen

fejlődhetnek, sőt a periferiákon, hála politikai rendszerünk bornirtságának, gazdaságilag olyannyira megerősödtek, hogy viszonylag kedvezőbb helyzetbe jutottak, mint a szervezetlen magyarság.

Az a liberális korszak gondolatfűzésének megfelelő tétel, hogy a magyar nemzet magában foglalja az összes magyar állampolgárokat, tehát az állam gyűjtőkeretét azonosították az uralkodó magyar fajjal, súlyosan megbosszulta magát, mert míg a nemzetiségeink a maguk zárt egységében akcióképesek voltak, az államalkotó magyarság sem gazdaságilag, sem társadalmilag nem alkotott önálló faji egységet. A gazdasági centralizmus szelleme mindenre alkalmas volt, csak arra nem, hogy a magyarság anyatestétől távolszakított magyar nyelvszigeteket megerősítse.

A háború előtti *kisebbségi* politikánk hibája tehát az volt, hogy a beolvasztás mentális rezervációja és optimista hite mellett, elmulasztotta a *magyar többség* öntudatos és erőteljes külön gazdasági és társadalmi megszervezését.

A Párizs környéki békék tételes rendelkezései abból a szellemből fakadtak, amely a vesztes államokat azért ítélte feldarabolásra és megcsonkításra, hogy a nemzetiségi önrendelkezés elvét diadalra juttassa. Nemzetközi garanciát szándékozott nyújtani, hogy a Duna-medence és Lengyelország tarka nemzetiségi megosztódása mellett az új államkeretek a nemzetiségek fokozottabb érvényesülését és igazságosabb elhelyezkedését biztosítsák.

Hogy a wilsoni eszme mily szánalmasan csődöt mondott, amiképpen a francia külpolitika befolyásolására egy új államcsoporttal kellett a németység és magyarság izolálásáról gondoskodni, arról fölösleges itt beszélni.

A fentiekből három szempont világlik ki:

1. Háború előtti nemzetiségi politikánk egyáltalán nem veszélyeztette kisebbségeinket, bár azok nem álltak nemzetközileg védett helyzetben.

2. Az elszakított magyarság a népszövetség védelme és új hazája törvényes védelme mellett is ki van szolgáltatva a beolvasztásra törekvő elnyomó sovinizmusnak.

3. A mi nemzetiségeink öntudatosan szervezett, társadalmilag és gazdaságilag súlyos erőt reprezentáló, kifelé agresszív faji közösséget képeztek, a mi elszakított testvéreink a szomszéd állam parlamentáris látszatdemokrációja mellett legelemibb törvényes jogukat sem bírják érvényesíteni.

Nehéz az államhoz való hűség Scyllája és a faji öntudatosság Charybdise között az erdélyi magyarság programjáról beszélni. Az autonóm Erdély gondolata élhet a lelkek mélyén, kitörhet és eget kérhet az irodalomban és a sajtóban, de hol vannak ők a publicitástól, a bukaresti parlamenttől.

A magyarság évszázadokon át sérelmi politikát űzött. Erős alkotmányos és erős közjogias mentalitású őseink utolsó regimentje a háború előtti nemzedék ideát és odaát sokat átvitt ebből a háborúelőtti szellemiségből 1918. utánra. A sok peticionális eljárás és az erdélyi magyar politika programtalansága sok tekintetben tehát ezen erős átöröklődés folyománya. Tudjuk mily emberfölötti nehézségbe került megküzdeni a romániai és jugoszláviai parlamenti „demokráciával“, tudjuk mily nehéz vajudás előzte meg a magyar pártok születését. Mentség a multra. De biztatás kell a jövőre, hogy az erdélyi politika iránya az osztálykérdés szerencsés beállítása mellett, az aktív kisebbségpolitika útjaira fog lépni. Ebből a szempontból bármily súlyos jelentőségű is a transzilvánista gondolat, a romániai magyarság szempontjából legfontosabb a békeszerződések és a gyulafehérvári határozatok szellemének diadalrajuttatása.

Románia ma a parlamentáris demokráciának még csak a küszöbén áll. A feudális és kapitalista érdekcsoportok mellett két évszázad irredentája által kitermelt tulzó és balkánian kíméletlen sovinszta társadalom ezt a kifejezetten agrárállamot a leplezett diktatura karjaiba dobta. Románia, mint a francia külpolitika legkeletibb előörse, a nyugat és kelet csodálatos keverékeként az első áldozat, ha megindul az orosz henger. Jó adag optimizmus kell tehát ahhoz, hogy Románia nemzetközi kötelezettsége, nagyságának alapstatutuma és kötelező alaptörvénye sutbadobásával mintapéldája legyen a kisebbségi elnyomásnak.

Ha a külpolitikai helyzet és a kíméletlen terror hallgatást parancsolt tizenkét éven át a magyar kisebbségnek, most itt az ideje, hogy Európa nagy nyilvánossága előtt új hazájában megindítsa a harcot törvényes és emberi jogaiért. Az erdélyi és egész romániai magyarság számára új hazájának törvénye, az erdélyi románság 1918-ban adott becsületszava és a nagyhatalmak önként vállalt garanciája, saját élni-akarása, egyaránt biztosítják:

1. Jogot a gazdasági és társadalmi öncélú szervezettséghez az új haza határain belül.

2. Jogot a kultúraautonómiához.

A romániai magyar kisebbség egyeteme számára a reálpolitika

útja: összes kisebbségi jogai kiharcolása, a magyar kisebbség fennmaradásának és fejlődésének jövőjének a biztosítása.

Romániának létérdeke fűződik ahhoz, hogy nemzeti kisebbségeit, de különösen a magyarokat és oroszokat, melyek alig megszakítva geográfiai folytonosságban egymásmellett vannak fajtestvéreikkel, az új államiság gondolatához kösse, az új hazát megszerettesse, mert Románia az egyetlen fegyverben álló idegen faj a szláv tengerbe beékelve, egy 13 milliós sziget tízszeres túlerővel szemben.

Romániának a kisántánt kényszerszövetsége mellett egy barátja van: Franciaország. Abban a pillanatban, amidőn a Rajnán és az Alpokon innen a német, olasz és magyar nacionalizmus önrendelkezési jogára ébred, a Dunamedence problémáit újból e három nagy történelmi multú faj fogja szabályozni.

Az erdélyi magyarságnak sorsdöntő feladata a román fajt, mellyel ma egy államközösségen belül él, meggyőzni arról, hogy a Dunamedence, akárcsak a Balkán, évszázadok óta soha nem volt prédája egy faj imperializmusának. Amire vállalkozhatott a középkori diadalmas magyar expanzív erő, az újkori török és Habsburg világhatalom, arra a szerepre ma sem a román, sem a jugoszláv imperializmus nem vállalkozhatik.

A békés, erőtgyjűjtő, szociális és gazdasági bajokkal küzdő Magyarország a maga két háborús hadosztálynyi fegyveres erejével nem hirdetheti a közeledés politikáját akkor, amidőn szomszédjai fajtestvérei tervszerű kiirtására törekcszenek.

Az erdélyi magyarság reálpolitikája békepolitika, ez a békepolitika egyben a legigazibb reálpolitika Románia számára. A jó félmillió kivándorolt által csökkentett magyar kisebbség fennmaradása egyáltalán nem gátolja az államalkotó nemzet terjeszkedését, melynek számára az iparosítás terén végtelen lehetőségek állanak. A román társadalom a lelkek békebeli statusquoját kell, hogy biztosítsa.

A reálpolitika ideális elképzelésétől térjünk most vissza az élő valósághoz.

Mit biztosít a magyar kisebbség számára a párizsi szerződés? E szerződés megfelelő átcsoportosítással a következőket tartalmazza:

1. Polgári és politikai jogegyenlőséget és a törvény előtti egyenlőséget.

2. Bármely élethivatás, közhivatal, vagy méltóság betöltését.

3. Szabad nyelvhasználatot magán, üzleti, egyházi életben, gyűléseken, sajtóban. „Méltányos könnyítéseket“ a szabad nyelvhasználat tekintetében a bíróságok előtt.

Ezen általános polgári jogok mellett a szerződés 10. szakasza kilátásba helyezi a székely és szász vallás és tanügyi autonómia engedélyezését. Mindenesetre biztosítja, hogy a magyarság jótékonyági, vallási és szociális intézményeket, továbbá iskolákat és nevelőintézeteket alapíthat, igazgathat és azokban a magyar nyelvet szabadon használhatja, sőt a nevelő, vallási és jótékonyági intézmények azokból az állami vagy községi költségvetési tételekből, melyek hasonló célokra állítottak be, méltányos állami támogatásban részesülnek.

Jellemző a szerződés fogalmazására, hogy Románia csak az általános állampolgári jogokat hajlandó alaptörvénybe iktatni és a nemzetközi garancia is csak általánosságban a vallásgyakorlatra, élet- és szabadságvédelemre terjeszkedik ki.

Hol voltak a nyugati hatalmak már akkor a wilsoni elvektől és mily messzire jutott a hatalma teljét érző román kormányzat a hangzatos gyulafehérvári határozatoktól?

És mégis a kisebbségi jogok alanyává vált magyarság számára tizenkét év terrorja, pressziója, mesterkedése, édesgetései dacára ez a szerződés megingathatatlan jogalap kell, hogy legyen, melyből megmaradása biztosítására összes követeléseit le kell, hogy származtassa.

Románia kisebbségeinek a jogi helyzete ma is rendezetlen. A magyarság első követelése oda kell, hogy irányuljon tehát, hogy kisebbségi jogainak törvénybiztosította legszűkebb keretei betartásának, melyeket fent három pontba soroltam. Egy szóval: a magyar kisebbséghez tartozó nem lehet másodrendű állampolgár.

A magyarság második kívánsága a párizsi szerződés 10. és 9. pontjára építhető. Az első kilátásba helyezi a székely és szász kultúra-autonómiát, a második pedig az állami hozzájárulás gondolatát tartalmazza.

Románia erdélyi származású politikusai mintha a Léthe vizén mentek volna át, a kisebbségi jogok korszakában nemcsak egykori saját programjukat felejtették el, hanem a jogelvonás terén messze túl mentek a háború előtti félelmetes porosz példán.

Teljesen hiábavaló lenne kisebbségbe szakadt testvéreink részéről, hiszen ezt már annyiszor megtették, a soha vissza nem térő multa emlékeztetni őket.

A magyarságnak az európai kisebbségvédelem palástjában el kell foglalnia azt az önérzetes helyet, melyet az összeomlás előtt nemzetiségeink betöltöttek. Erre a ma még bizonytalan, de a változó külpolitikai viszonyok folytán mind jobban erősödő alapra

épülhet fel a magyarság harmadik követelése: *a nemzetiségi autonómia.*

És itt szembe kell néznie a magyarságnak két döntő fontosságú kérdéssel.

Az egyik a felekezeti iskoláztatás kérdése. A másik a kisebbség szociális megoszlása.

Az elmúlt tíz év kétségtelenné tette, hogy a négy valláshoz tartozó magyar kisebbség képtelen erőteljes felekezeti iskolapolitikára. Képtelen pedig közismert anyagi okokból. A repatriált, konfiskált, adókkal és balkáni gazdasági eszközökkel agyongyötört magyarság életszínvonala oly nagy mértékben csökkent, hogy képtelen egészséges kultúrintézményeket fenntartani. Az iskolapolitikat ma társadalmi úton a szükséges méretezésben legfeljebb az angolszász világ folytathatja.

A másik kérdés a magyar kisebbség osztályproblémája. Románia erősen industrializálódik. A magyar középosztály, a székely kisiparosság és földművelő közé tizenkét év erőteljesen benyomta és felduzzasztotta ezt az Erdélyben egyébként sem hiányzó réteget. Erdély városiasodik, magyar tömegek élnek már a Kárpátokon túl. A magyar kisebbség politikai frontja már nem lehet egyvonalú. A középagrár és bankokrata középosztály mellé feltolakszik ez az új elem, melyet erőteljesen táplál Erdély bő szabadintellektüell termése.

Ezen az új Románia modern életereibe bekapcsolódó, a tömeges beházasodás folytán felhígított rétegek számára az agrár-sérelmi politika épp oly idegen, mint az a túlnyomórészt jogász mentalitás, melyet a politikusok avángárdja magából kisugároz. A megoldatlan szociális probléma tehát gyengíti a kisebbségi frontot éppúgy, mint ahogy a kulturális frontot nem éppen erősíti a felekezetek bár tiszteletreméltó, magyarosan kemény versengése.

Mi következik ebből?

Az erdélyi magyarság számára adva van három erős pillér: az alaptörvény biztosította szűk alap, a kultúraautonómia és a nemzeti-ségi autonómia; ki kell töltenie a vázat, *meg kell alkotni a magyar kisebbség programját és meg kell szervezni a magyar kisebbség harci frontját.* A magyar kisebbség tagja maradt az államhatárokon felülálló nagy *magyar kultúrközösségnek* és tagja az Európa középkeletén áthúzódó 40 milliós *kisebbségközösségnek.* Bármily gyönge is ma még ez a két közösség, van miben hinni és van mitől várni lehet.

Mindezek a megfontolások kiinduló pontjai lehetnek egy olyan kisebbségpolitikai irányzatnak, melyet előszeretettel reálpolitikai

irányzatnak nevezek. Reálpolitikai, mert alkalmazkodik az új államhatárokhoz, mert jöttányit sem enged magyarságából, mert korszerű és mert céljai útjában nincsenek elháríthatatlan akadályok.

A magyar kisebbség elsősorban társadalmi-gazdasági egység. Mint ilyen, kiegészítő része egészében, területileg és foglalkozásilag a romániai társadalmi-gazdasági közösségnek. A romániai nagy közösség a fiatal kultúrnépek türelmetlenségével igyekszik ezt az idegen testet kiközösíteni, vagy legalább is közömbösíteni. Nem lehet. Az első útjában természeti akadályok állnak, a másodikat a kibékülés szellemében elérheti, de a magyar kisebbségnek vigyáznia kell arra, hogy egy tagjának osztályöntudata se halványítsa el faji öntudatát.

Mi a magyar kisebbség első feladata?

Kiharcolása oly gazdasági erőcentráléknak (bankoknak, szövetkezeteknek, vállalatoknak stb.), melyek a magyarság megrokkant gazdasági erőit pótolják.

Oly faji és osztályöntudatos társadalmi egyesületek korszerű szellemben egymásmellé sorakoztatása, melyek a kisebbséget a falutól a gyárig egy népi sorsközösségbe vonják össze.

A magyar kisebbség másodsorban kultúregység. Nem egyházain keresztül, melyek csak a nehéz idők újabb keresztjét vették fel. Kultúrközösség: egy ősi népi kultúrának hajtása, mely a multban és jelenben az egyetemes magyarságnak annyi értéket adott. Nem Kossuthok, Széchenyiek, a Katonák, Petőfik européerbe áthajló nagyszerű exportkultúráját, hanem Kőrösi Csomák, Bolyaiak, Szabó Dezsők és Ady Endrék keletbe áthajló transzilvánizmusát.

A magyar kisebbség irodalma, művészete ősgyökérből táplálkozik, ki nem gyomlálható. A magyar iskolaügy azonban mostoha-gyermek. A kultúraautómia kiharcolása az erdélyi magyarság létérdeke.

Az erdélyi magyarságra az iskolafenntartási és egyházi önkéntes adók oly súlyos terhet képeznek, melyek előbb-utóbb ezen intézmények összeroppanásához vezethetnek. Igen erős, sokszor megdöbbentő jelek arra mutatnak, hogy a magyar iskolaügy romlása már az utolsó tíz év fiatalságában is megérződik. Itt nem arra gondolok, hogy néhol borzalmas orthográfiát észlelünk az alsóbb néprétegektől felfelé, hanem nemzeti multunk alapos ismerete nélkül ez a fiatalság nagy belső átértékelésen esett át. Hiszen igaz, hogy a háború nagy lelki bizonytalanságot, bizonyos adag amerikanizmust vitt bele Európa fiataljaiba. Nem itt a hiba. Amíg a magyar fiatalság a határon

túl Ady Endrét és a régi Szabó Dezsőt vallja prófétául, nincs hiba. Csakhogy itt valahol és ott valahol felüti a fejét a kultúrfajiság hamis mezébe öltöztetett szociáldemokrácia és a Massarykok gyára termeli a tétlenek, lemondók, paktumosok, szlavofil dunakonföderációsok hitvallóit.

Ezer és egy oka van tehát annak, hogy a magyarság kiharcolja magának a kultúraautonómiát, biztosítsa ezáltal kisebbségi létének fenntartását.

A magyar kultúraautonómia a békeszerződésben beígért „mél-tányos“ állami támogatás nélkül, amely amúgy is a magyar kisebbségi adózók filléreiből kerülne ki, merő fantóm. A kultúraautonómia képviselője nem a négy egyház kulturális összefogása, hanem nézetem szerint az erdélyi magyarság demokratikus úton összehozott Országos Közoktatási Tanácsa kell hogy legyen, melynek működését ellenőrizni, anyagiakban dotálni egy a román közoktatásügyi miniszteriumban alkotandó magyar osztály lenne hivatott. A kultúraautonómia országos törvényen épülne fel. A K. T. törvényes felhatalmazásra a miniszteriumi osztállyal egyetértőleg egységesítené és rendezné a magyar iskoláztatás ügyét.

Mindenekelőtt az erdélyi magyarság első követelése egy magyar egyetem felállítása kell, hogy legyen Torda, Nagyenyed vagy Marosvásárhely székhellyel. Az erdélyi magyar tudományos élet ezen fellegvára termelné ki magából az új kisebbségi életre nevelt harcosokat s mint felekezeti egyetem a négy vallás lelkészeit. Egy ilyen egyetemre az államalkotó faj is büszke lehetne s nagymértékben hozzájárulna ez az új intézmény ahhoz, hogy a kétszázados eldurvult faji párban a szembenálló felek a kultúra nemesebb versenyében találkozhatnának egymással.

A kultúraautonómia második eredménye a középoktatás rendezése lenne. A régimúltú felekezeti iskolák fenntartási alapjait, melyet a huszas években elvettek, előbb-utóbb pótolni kell és egész ország-részeket, főleg Ó-Romániát (Bacau vidéke, Galatz, Braila, Bukarest) magyar tanintézetekkel kell ellátni. A békeszerződés 9. pontjának megvalósulása esetén Románia legnagyobb magyar lélekszámú városa Bukarest a magyar iskoláztatás egyik gócpontja kell, hogy legyen.

Döntő fontossággal azonban nem a szak- és középoktatás, hanem a tömegek iskolatípusa bír. Olyan fontos, mint egy darab kenyér, hogy az elemi iskolákba egységes, magyar szellemű oktatás váljon lehetővé.

A tanári és tanítói kart mentesíteni kell a türelmetlenség szekuraitól és román állam becsületügye, hogy számukra emberi megélhetést biztosítson.

A kultúraautonómia szerve intézné a szakoktatás, a színészet és a szabadoktatás ügyeit is. Amíg a magyarság apró sérelmek orvoslásáért kénytelen küzdeni, míg a magyarság legjobbjai felörlődnek a kilátástalan élethalálra menő pozícióharcban: a magyar tömegekbe s közvetve a romániai köztudatba bele kell vinni azt a meggyőződést, hogy a magyar kisebbség az új államban nem akar corpus separatum lenni, csupán azt kívánja, hogy a román többség tegye számára lehetővé a tanügyi önkormányzatot és biztosítsa annak reális alapfeltételeit.

A magyar kisebbség végül politikai egység. A magyar kisebbség nemzetközi jogi és közjogi test, amellyel, mint olyannal, minden romániai politikusnak számolnia kell. Meg nem osztható, be nem olvasztható, ki nem űzhető, joga van az élethez, ősei megtartott földjéhez, kényeretadó foglalkozásához, nyelvéhez, kultúrájához, hitéhez, szociális, gazdasági és politikai tömörüléséhez. A magyar kisebbségnek joga van dönteni követendő politikájáról, joga van ahhoz, hogy a romániai közéletben olyan kapcsolatokat vegyen föl, amilyeneket akar. A magyar kisebbségnek kötelességei is vannak: első kötelessége ápolni a kultúrkapcsolatokat a magyarság egyetemével, harcolni a faji imperiálista törekvések ellen a kisebbségi európai fronton. De kötelességek fűzik az új államhoz is. A magyarság sem fantasztáknak, sem pedig ágenseknek nem dülhet be.

A háború utáni türelmetlenség és szélsőségek Európájában, az új szociális és gazdasági világrendet méhében hordó Európában, sok intézmény, sok örökkön valónak hitt államközi kapcsolat veszendőbe fog menni: de 40 milliónyi öntudatos, kemény népkisebbséget semmiféle erőtenyező sem tud letörölni a térképről.

A magyarság kizárásával a Dunamedence problémáit megoldani nem lehet. A terror megfélemlítéssé, a megfélemlítés massarykos kultúroelkezéssé módosulhat, egy azonban tény: a mai romániai kisebbségpolitika vakmerő játék a tűzzel. Romániát három ellenséges hatalom és három megbízhatatlan szövetséges veszi körül. Romániának létérdeke az erdélyi kérdés megoldása és kisebbségeivel a modus vivendi megteremtése.

Az erdélyi magyarságnak első kötelessége önmagának, mint kisebbségnek, mint a nagy magyar kultúregység egyik kiegészítő-részenek a fenntartása, csak a második kötelessége fűzi ahhoz az

államhoz, melyhez akarata ellenére csatolták s melyben tizenkét éve él.

Óvakodjék a magyar kisebbség a kétségbeesés szülte Monroe doktrínától, mert az fenyegeti a magyar faj államhatárok felülálló egységét.

Óvakodjon tőle, higgyen abban, hogy az erdélyi magyar probléma: egyetemes magyar probléma és egyben európai probléma. Higgyen abban, hogy a párizsi béke betartása a Rajnán és Alpokon túl épp oly kötelező lesz, mint az ma azokon innen. A Nemzetek Szövetsége áll és bukik a nemzetek hitével, amelyet a nemzetközi igazságba, a becsületes békébe helyeztek.

És higgyünk végül mindannyian magyarok abban, hogy a nélkülünk a Duna medencéjében béke és nemzetközi kapcsolat soha biztos alapokon nem nyugodhat.